

вості. М. Мороз брав активну участь у підготовці до друку колективних монографій “Бойківщина” (1983 р.), “Гуцульщина” (1987 р.), “Полісся” (1988 р., спільно з білоруськими вченими, у 2-х книгах, російською мовою). Як планову працю науковець видав книжку “Сучасна радянська обрядовість. Бібліографічний покажчик” (Одеса, 1986. – 105 с.). Різноманітність зацікавлень ученого, глибоке знання іноземних мов (польської, німецької, французької) привели його до вивчення творчості відомого історика та етнографа Раймунда Кайндля. М. Мороз виступав із доповіддю про внесок австрійського дослідника в українське народознавство, зокрема, на засіданні Вченої ради ЛВ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського АН України. Завдяки М. Морозові праці цього вченого знову введено в науковий обіг, а у відновленому виданні “Записок НТШ” опубліковано статтю “Етнографічна діяльність Раймунда Кайндля” (Львів, 1992. – Т. ССХХІІІ: Праці секції етнографії та фольклористики). У цій праці наголошено на основних фактах біографії, на методиці та географії досліджень Р. Кайндля й особливо підкреслено їхню різноманітність: історія заселення, археологія, етнографія та фольклор (поселення, народні знання та вірування, календарна і сімейна обрядовість, метеорологія та мерологія) Буковинита Гуцульщини. Багатолітні напрацювання бібліографа в галузі народної культури були систематизовані й підготовлені до друку у його “Бібліографії українського народознавства” у 3-х т. (Львів: Інститут народознавства НАН України, 1999. – Т. 1: Фольклористика – Кн. 1; Т. 1: Фольклористика – Кн. 2; наступні томи – “Народне мистецтво”, “Етнографія”; укладені картотеки допрацьовуються).

Колеги поважали і любили Мирослава Олександровича за доброзичливість, щирість і готовність поради чи підказати напрямки пошуку джерел до будь-якої сфери культури – літературознавства, фольклористики, народознавства та ін. Нас, молодих, завжди захоплювала його обізнаність з усім, що відбувається у науковому та культурному житті не тільки Львова, а й цілої України – у тодішньому Радянському Союзі Мирослав Олександрович був знайомим вченим і мав достатньо широкі наукові зв’язки.

М. Мороз жив активним громадським життям (хоч завжди пам’ятав про недремне око КДБ), був поінформований про різні наукові та культурно-освітні заходи, новини театру й кіно, виставки. Заохочував молодь до підвищення наукового фахового рівня, формування національно-патріотичного світогляду організовував поїздки по місцях життя і творчості визначних діячів української культури ХІХ–ХХ ст. Особливо охоче Мирослав Олександрович ділився своїми знаннями щодо правильного (згідно з вимогами держстандартів) оформлення бібліографічних описів наукової літератури. Він багато прислужився людям популяризацією новинок літератури, неперевершеним знавцем якої був, зібравши унікальну бібліотеку.

М. Мороз любив свою велику і дружну родину. Багато уваги приділяв вихованню дітей та онуків, організовував численні подорожі по околицях Львова, по Україні та поза її межі, де бували видатні діячі української культури – й неодмінно з фотоапаратом. Мабуть, кожен хто хоч раз зустрічався з Мирославом Олександровичем, має на пам’ять світлину, бо він любив життя і найкращі його миті завжди фіксував.

Світла пам’ять про чудову людину, фахівця, друга і радника житиме у наших серцях. Нехай рідна земля йому буде похорон, вічна йому пам’ять...

Стефанія Гвоздевич (Львів)

Ковальський Микола Павлович (1929–2006). 6 жовтня 2006 р. після тривалої хвороби пішов з життя видатний український історик, доктор історичних наук, заслужений діяч вищої школи України, професор Національного університету “Острозька Академія” Микола Павлович Ковальський.

Народився Микола Павлович 19 березня 1929 р. у старовинному Острозі, що у той час входив до складу Волинського воєводства Польщі, в учительській сім'ї зі спадковими традиціями. Волинський рід Ковальських дав Україні цілу низку православних священиків, педагогів, учених та громадських діячів. Його дядько – Микола Ковальський був членом Центральної Ради, на еміграції у Польщі очолював Український Центральний Комітет, під час війни загинув у гітлерівському концтаборі Дахау. Чоловік його тітки Марії – Лев Биковський був видатним українським бібліографом, одним із засновників на еміграції Української Вільної Академії Наук (УВАН).

Після закінчення із золотою медаллю Острозької середньої школи № 1 (1946) та Острозького педучилища (1947) Микола Павлович вступив на історичний факультет Львівського державного університету ім. Івана Франка. Його однокурсниками були, зокрема, такі майбутні історики, як В. Грабовецький, З. Матисякевич, В. Овсійчук, М. Кучернюк та ін., а улюбленими викладачами – відомі вчені й педагоги І. Вейцківський, Г. Гербільський, Г. Глядкоўська, Я. Кісь, Д. Похилевич, Ю. Смішко та ін. Під їхнім впливом у молодого науковця сформувались любов до історії та розуміння значення історичного джерела для реконструкції історичного минулого, були отримані глибокі знання в галузі методики джерелознавчого аналізу.

Складні життєві обставини змусили його після закінчення третього курсу перевестися на заочне відділення, на якому навчався останні два курси. Саме тоді, восени 1950 р., почалась трудова діяльність М. П. Ковальського як викладача (в Острозькій середній школі № 3 викладав історію, англійську мову, географію та малювання) і наукового працівника (в Острозькому краєзнавчому музеї). Уже на той час його праця здобула визнання у педагогічному колективі й серед учнів.

Завершивши у 1952 р. навчання, у листопаді 1953 р. М. П. Ковальський поступив в аспірантуру на кафедрі вітчизняної історії Львівського університету і став працювати над кандидатською дисертацією за темою “Зв’язки західноукраїнських земель з Російською державою (друга половина XVI – XVII ст.)”. У процесі своєї праці Микола Павлович глибоко опрацював джерела в архівах Львова, Києва та Москви. З того часу архівна евристика стала одним з улюблених видів його наукової діяльності й пізніше він зумів прищепити цю любов своїм учням. М. П. Ковальський глибоко цікавився також соціально-економічною та культурною історією України періоду феодалізму, історією українських міст та іншими темами. Досить сказати, що перші його п’ять наукових статей, що з’явилися у 1956 р., були присвячені історії Львова XV–XVIII ст. Кандидатську дисертацію молодий історик блискуче захистив у Львівському університеті у червні 1958 р.

Після цього він працював у Львівському обласному інституті вдосконалення вчителів (1956–1958), Українському державному музеї етнографії та художнього промислу АН УРСР у Львові, став завідувачем відділу етнографії. Тут вчений зосередився на історії сільськогосподарських знарядь українського селянства XIX – початку XX ст., також на історії формування Львівсько-Волинського вугільного басейну. Дослідник зібрав цінну етнографічну колекцію, застосовував методи соціологічного опитування, активно розробляючи нову методику. Одночасно він проводив велику діяльність, пов’язану з пропагандою народних промислів, влаштував конференції з демонстраціями взірців народного одягу, вишивки й мистецтва Галичини. Для досвіду молодого вченого дуже багато дали контакти з колегами по музею, насамперед з Павлом Жолтовським – мистецтвознавцем зі світовим ім’ям, Зоряною Болтарович, Катериною Матейко та ін.

Новий етап у житті й творчості М. П. Ковальського почався з його переїздом до Кривого Рогу, де у 1963–1972 рр. він очолював Криворізький загальнонауковий факультет Дніпропетровського державного університету. Далі відбувся переїзд до Дніпропетров-

ська, де у 1967–1972 рр. він працював як доцент на кафедрі історії СРСР та УРСР, а з 1972 р. – спочатку як доцент, а пізніше як професор та завідувач кафедри джерелознавства та історіографії. Тривалий час при цьому він займав також інші посади. Це був найплідніший період життя М. П. Ковальського. Він блискуче читав лекції з джерелознавства, історіографії, бібліографії, історії південних та західних слов'ян, спецкурсів з джерелознавства та бібліографії, вражав слухачів своєю ерудицією, здобув заслужене визнання як історик і викладач.

Микола Павлович чимало прислужився відродженню історичного факультету ДДУ, який після тривалої перерви було відновлено у 1965 р. У жетоді він наполегливо працював над докторською дисертацією “Джерела з історії України XVI – першої половини XVII ст.”, активно працюючи у бібліотеках та архівах багатьох міст колишнього СРСР та за його межами. Досконало володіючи польською мовою, він став одним з перших українських радянських істориків повоєнної пори, які проводили архівні пошуки в польських архівах, насамперед у Варшаві та Кракові. У результаті цієї праці було видано дев'ять книг, присвячених джерелам з історії України зазначеного періоду, а також низку статей, що принесли йому визнання одного з провідних джерелознавців України. Спеціалісти відзначали заслуги Миколи Павловича у справі наукової класифікації джерел, розробки методів їх досліджень, різнобічності їхнього аналізу, наукової об'єктивності. Його праця була навіть названа “бenedектинською”, маючи на увазі, що ченці цього ордену присвячували ціле своє життя надзвичайно трудомікій та копіткій праці в царині історичної науки. До того ж були й дослідження, присвячені окремим комплексам джерел (“Литовська Метрика”, “Записки іноземців” та ін.), життєвій діяльності видатних історичних фігур та істориків (друкаря Івана Федорова, В. Антоновича, Д. Яворницького, І. Крип'якевича та ін.), історико-краєзнавчій тематиці (Волинь, насамперед Острого, місцевості Галичини, Наддніпрянщини), а також цінні методичні розробки, насамперед з хронології світової історії. Не слід забувати, що все це робилося у часи, коли історія України козацької доби вивчалася в дуже складних умовах. Ученому доводилося долати численні перепони на шляху до успішного захисту докторської дисертації, який врешті відбувся у листопаді 1984 р. у стінах Московського державного університету.

Саме у Дніпропетровському державному університеті, буквально на голому місці, Микола Павлович створив визнану школу з джерелознавства історії України, що її називали “дніпропетровська”, а тепер все частіше називають “школа Ковальського”. Студенти завжди тягнулися до Миколи Павловича і він ніколи не шкодував свого часу для наукового керівництва працею молодих істориків, виховував їх у дусі поваги й любові до обраної професії, сумлінності у науковому пошуку. Найталановитіші з них приходили в аспірантуру досліджуючи переважно проблеми джерелознавства та археографії історії України. У результаті вихованці школи Ковальського досить чисельно поповнили ряди українських науковців (понад 10 докторів історичних наук і понад 25 кандидатів історичних наук), працюючи нині у провідних академічних інститутах та університетах України та за її межами й виховуючи нові покоління істориків. Природно, що саме М. П. Ковальський був одним із тих, хто стояв коловитоків відродженої Археографічної комісії АН УРСР, потім – Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, очолюючи у 1991–1992 рр. Дніпропетровське відділення цієї наукової установи.

З проголошенням незалежності України Микола Павлович докладав багато зусиль, щоб у рідному Острозі домогтися відродження найстарішого вищого навчального закладу України – Острозької Академії. Ці зусилля не пропали марно і у 1994 р. було створено Національний університет “Острозька Академія”. М. П. Ковальський став його першим проректором з наукової роботи. Маючи багатющий викладацький та науковий

організаційний досвід, Микола Павлович очолив кафедру історії та культурології домігся переведення сюди кількох своїх талановитих учнів, налагодив міцні взаємини з провідними науковими осередками України й діаспори і створив у Острозі філію Інституту української археології та джерелознавства НАН України. На той час Микола Павлович був автором понад 400 наукових праць, у т. ч. монографій, підручників, посібників, енциклопедичних та археологічних видань.

Переступивши поріг свого 70-ліття, М. П. Ковальський значно підупав на здоров'ї, усе більше був прикутий до ліжка. Але навіть у таких умовах не поривав зв'язків з університетом зокрема до останнього дня здійснюючи наукове керівництво аспірантами, й намагався прислужитися Батьківщині в міру своїх в'янучих сил. Миколі Павловичу були притаманні чесність, принциповість, доброзичливість, порядність, жертвність та інші високі людські якості. Таким він залишається у наших серцях...

о. Юрій Мицик (Київ)